

Sygn. akt III UK 131/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)

SSN Dawid Miąsik (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania E. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 maja 2016 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 19 marca 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 12 czerwca 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. (organ rentowy) na podstawie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. 1983 Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.) oraz art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS) odmówił E. S. (wnioskodawca) prawa do emerytury. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy stwierdził, iż decyzja odmowna została wydana z uwagi na nieudokumentowanie przez wnioskodawcę 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł wnioskodawca. Zakwestionował jej zasadność i wniósł o jej zmianę w całości, poprzez przyznanie mu prawa do emerytury z uwzględnieniem okresu pracy w warunkach szczególnych w Kółku Rolniczym R., Kółku Rolniczym C., Spółdzielni Kółek Rolniczych P. (SKR w P.) i Przedsiębiorstwie Wielobranżowym „R.” w P., na stanowisku traktorzysty w latach 1973-1998.

Wyrokiem z 30 października 2014 r., III U .../14 Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury w ustawowej wysokości, poczynwszy do 1 maja 2014 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca, urodzony 23 kwietnia 1954 r. złożył wniosek o emeryturę 6 maja 2014 r. Organ rentowy ustalił wymiar wykazanych przez wnioskodawcę okresów składkowych do 1 stycznia 1999 r. na 27 lat, 6 miesięcy i 8 dni, a okresów nieskładkowych na 8 miesięcy i 7 dni. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca był zatrudniony w SKR w P. od 18 lipca 1975 r. do 30 września 1991 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca ciągnika (traktorzysta), a w okresie żniw, poczynwszy od 1979 r., jako kombajnista. W okresie zatrudnienia w SKR w P. wnioskodawca wykonywał wszelkie prace polowe sprzętem rolniczym oraz usługi transportowe, natomiast, poczynwszy od 1979 r., w okresie żniw, wykonywał także pracę kombajnisty. Od 1 października 1991 r. do 26 lipca 1992 r. wnioskodawca wykonywał dodatkowo obowiązki brygadzysty-dyspozytora w filii Zakładu Usług Mechanizacyjnych, Chemizacyjnych i Transportu Rolniczego w R. Od 27 lipca 1992 r. wnioskodawca był zatrudniony na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony w Przedsiębiorstwie Wielobranżowym „R.” sp. z o.o. Wnioskodawcy powierzono obowiązki traktorzysty i pracę na tym stanowisku

wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy do 29 maja 1999 r. W okresie żniw pracował także jako kombajnista. W świadectwie wykonywania pracy w szczególnych warunkach z 18 stycznia 2002 r. Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „R.” sp. z o.o. potwierdziło, że wnioskodawca był zatrudniony w tym zakładzie do 1 kwietnia 1973 r. do 31 marca 1974 r. i od 18 lipca 1975 r. do 29 maja 1999 r. i w tych okresach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace – prowadzenie pojazdów mechanicznych, na stanowisku kierowcy ciągnika, wymienionym w wykazie A, dziale VIII, poz. 3 pkt 1 stanowiącym załącznik nr 1 do zarządzenia nr 55 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 14 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach (Dz. Urz. MRiGŻ 1983, Nr 3, poz. 1). Pracodawca w ww. świadectwie potwierdził także, że SKR w P. była następcą prawnym Kółek Rolniczych, a Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „R.” sp. z o.o. jest następcą prawnym SKR w P.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki do przyznania emerytury w obniżonym wieku. Przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji postępowanie dowodowe pozwoliło ustalić, iż w okresie zatrudnienia w SKR w P., tj. od 18 lipca 1975 r. do 30 września 1991 r., a zatem przez 16 lat 2 miesiące i 14 dni wnioskodawca pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca ciągnika, a w okresie żniw, począwszy od 1979 r., jako kombajnista. Sąd Okręgowy przyporządkował pracę wnioskodawcy do wykazu A, działu VIII, poz. 3 pkt 1 stanowiącego załącznik nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. Urz. MRiRW 1988, Nr 2, poz. 4) oraz wykazu A, działu VIII (w transporcie i łącznie) pkt 3 - prace kierowców ciągników, kombajnów - rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., których wykonywanie upoważnia do niższego wieku emerytalnego.

Apelację od powyższego wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości.

Wyrokiem z 19 marca 2015 r., III AUa .../14 Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego.

Sąd Apelacyjny ustalił, że przedmiotem postępowania była kwestia uprawnień wnioskodawcy do świadczenia emerytalnego w obniżonym wieku z tytułu powołania się na spełnienie przesłanek wymienionych w art. 184 i art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Normy te umożliwiają skuteczne ubieganie się o emeryturę w obniżonym wieku, po wykazaniu, że do dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. do 1 stycznia 1999 r. zostały spełnione przewidziane w tych przepisach warunki. Bezspornym pozostawał fakt, iż wnioskodawca osiągnął ogólny staż emerytalny, osiągnął wiek 60 lat i nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego. Kwestią sporną było jedynie to, czy wnioskodawca legitymuje się co najmniej piętnastoletnim okresem zatrudnienia w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, przypadającym na okres przed 1 stycznia 1999 r.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko przyjęte przez Sąd pierwszej instancji o zakwalifikowaniu prac wykonywanych przez wnioskodawcę do wykazu A działu VIII poz. 3 stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Za niezasadne Sąd Apelacyjny uznał stanowisko prezentowane w apelacji przez organ rentowy, zgodnie z którym nie ma możliwości zaliczenia prac polowych do zatrudnienia w warunkach szczególnych, gdyż nie są to prace w transporcie, chociaż do takiego działu gospodarki prace kierowców ciągników, kombajnistów lub pojazdów gąsienicowych zostały zaliczone. Z analizy przepisów rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wynika, że za prace w szczególnych warunkach można uznać jedynie taką pracę, która jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy, wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Bez wątplenia pracodawca wnioskodawcy nie należał do gałęzi przemysłu, o której mowa w dziale VIII wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Oceniając więc prace wnioskodawcy należy uwzględnić art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zatem przeprowadzić ocenę czy stanowisko, na którym wnioskodawca był zatrudniony było narażone na ekspozycję czy też czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym sektorze przemysłu jest umiejscowione. Za pracę w szczególnych warunkach uznać należy zatrudnienie wykonywane przy takim samym

oddziaływaniu szkodliwych czynników niezależnie od branży w jakiej jest świadczona, chyba że właśnie ze specyfiki tej branży wynika szkodliwość i uciążliwość warunków pracy. W ocenie Sądu Apelacyjnego, stopień szkodliwości i rodzaj pracy, będący przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie nie wykazuje żadnych różnic bez względu na to czy jest ona wykonywana w transporcie czy w rolnictwie. Wnioskodawca, wykonując swoje obowiązki zawodowe był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy transportu, w ramach którego to działu prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zaliczane są do prac w warunkach szczególnych, wymienionych wykazie A dział VIII poz. 3, stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że skoro wolą ustawodawcy było zakwalifikowanie pracy kombajnisty czy kierowcy ciągnika do zatrudnienia w szczególnych warunkach w transporcie, to tym samym, skoro nie występują żadne różnice w szkodliwości i uciążliwości warunków pracy na tych stanowiskach w transporcie i rolnictwie, zatrudnienie kierowcy ciągnika w kółku rolniczym należy uznać za pracę w warunkach szczególnych.

Skargę kasacyjną na powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i wnosząc o jego uchylenie w całości i zmianę, poprzez zmianę wyroku Sądu Okręgowego w P. i oddalenie odwołania oraz o zasądzenie do wnioskodawcy na rzecz organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego. Jako podstawę skargi kasacyjnej organ rentowy wskazał naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w powiązaniu z § 4 ust. 1 i 2 oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w zw. z wykazem A dział VIII pkt 3 zawartym w załączniku do tego rozporządzenia poprzez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że praca kierowcy ciągnika (traktorzysty) i kierowcy kombajnu (kombajnisty) jest pracą w szczególnych warunkach niezależnie od tego, czy była wykonywana w transporcie i łączności, czy też jako praca polowa, przy jednoczesnym rozstrzygnięciu przez Sąd Apelacyjny, bez udziału biegłych, że praca traktorzysty i kombajnisty wykonującego prace polowe jest pracą o takim

samym stopniu szkodliwości, jak praca traktorzysty i kombajnisty wykonywana w transporcie i łączności.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna z uwagi na niedostateczne ustalenia faktyczne, konieczne do przyjęcia założenia, zgodnie z którym praca traktorzysty i kombajnisty, wykonującego prace polowe, jest pracą o takim samym stopniu szkodliwości dla zdrowia, jak praca traktorzysty i kombajnisty w transporcie i łączności.

W dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy przyjmował, że wyodrębnienie prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym ma zasadniczo charakter stanowiskowo-branżowy. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach oraz przypisanie poszczególnych stanowisk pracy do gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe. Konkretnie stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Dlatego konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (wyroki Sądu Najwyższego z 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652; z 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09, LEX nr 518067; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638, z 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652).

Kierując się powyższym założeniem, w wyroku z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13 (LEX nr 1467147), który zapadł w tożsamym stanie faktycznym, Sąd Najwyższy przyjął, że nie ma najmniejszych podstaw do uznania, iż prace polowe, polegające na obsłudze ciągnika, mogą być zaliczone do prac w transporcie, przewidzianych w wykazie A, dziale VIII pod pozycją 3. Wymienienie w ww.

wykazie prac kierowców ciągników i kombajnów nie oznacza, że za pracę w szczególnych warunkach powinno być uznane kierowanie tymi pojazdami przy wykonywaniu jakichkolwiek czynności, a nie tylko transportowych. Nieuzasadnione jest zatem stanowisko, zgodnie z którym praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą w transporcie, nawet wówczas, gdy kierujący wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe. Bezzasadne jest bowiem swobodne lub też dowolne wiązanie konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w rozporządzeniu.

Na przywołany wyżej wyrok Sądu Najwyższego powołano się w skardze kasacyjnej organu rentowego. Sąd Najwyższy w obecnym składzie zwraca jednak uwagę, że przytoczona na wstępie rozważań zasada stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym nie ma charakteru absolutnego i w szczególnych okolicznościach sprawy można od niej odstąpić. Może się bowiem zdarzyć, że zakład pracy wykonywał także zadania całkowicie odpowiadające innemu działowi gospodarki (wyroki Sądu Najwyższego z 25 marca 2014 r., I UK 337/13 LEX nr 1458817; z 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66), a co za tym idzie, szkodliwość danego rodzaju pracy odpowiada szkodliwości pracy przyporządkowanej do innej branży. Decydujące w tym przypadku znaczenie ma to, czy pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu przemysłu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach (wyroki Sądu Najwyższego z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, LEX nr 1439383; z 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817).

Stosując te założenia w sprawie o analogicznym stanie faktycznym, Sąd Najwyższy w wyroku z 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14 (LEX nr 1797093) uznał, że nie może podzielić stanowiska Sądu drugiej instancji (takiego samego jak wyrażone w uzasadnieniu wyroku zaskarżonego w niniejszej sprawie), zgodnie z którym istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy, a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki. Uchylając zaskarżony wyrok w

sprawie II UK 298/14 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że konstatacja, zgodnie z którą „w czasie zatrudnienia w rolniczej spółdzielni usługowej wnioskodawca wykonywał faktycznie wszelkie zlecone prace w ramach usług wykonywanych przez pracowników pracujących w wyodrębnionym w ramach tej spółdzielni dziale transportu, zatem jego praca była też *de facto* pracą w transporcie” musi opierać się na ustaleniu, że stopień szkodliwości lub uciążliwości pracy wnioskodawcy jako kierowcy traktora w spółdzielni usług rolniczych (a zatem w rolnictwie), nie wykazuje żadnych istotnych różnic w stosunku do pracy kierowcy ciągnika w transporcie, rozumianym słownikowo jako zespół czynności związanych z przemieszczaniem osób i dóbr materialnych przy użyciu odpowiedniego pojazdu.

Podzielając stanowisko w sprawie II UK 298/14, Sąd Najwyższy podkreśla, że niewątpliwie prace kierowcy ciągnika, traktora czy kombajnu w transporcie i rolnictwie, mimo podobieństw, są różne, stąd też dla przyjęcia, że praca kierowcy traktora (kombajnu) w spółdzielni usług rolniczych, może być kwalifikowana jako praca w warunkach szczególnych w transporcie, wymagane jest poczynienie ustaleń wykazujących odpowiednio bliskie podobieństwo pracy w tych różnych branżach, przy czym jednocześnie warto wskazać, że pod poz. 3, działu VIII tego wykazu (transport), wymienione zostały prace m.in. kierowców kombajnów, które to urządzenia w zdecydowanej większości są maszynami rolniczymi, wykorzystywanymi nie w transporcie, ale przy pracach w rolnictwie.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie podziela założenia wynikającego pośrednio z wyroku Sądu Najwyższego z 8 października 2014 r., III UK 24/14 (LEX nr 1537561), w którym milcząco zaaprobowano kwalifikację pracy na stanowisku kierowcy ciągnika w rolniczej spółdzielni produkcyjnej jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych (na zasadzie przewidzianej w wykazie A, dziale VIII pod pozycją 3).

Mając na względzie powyższe Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

